

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/105520>

Please be advised that this information was generated on 2017-12-06 and may be subject to change.

Een kleine boom

Spaanse literatuur in vertaling

Maarten Steenmeijer

In de jaren zeventig begon de opwindende *transición*, de periode waarin Spanje in korte tijd veranderde van een dictatuur in een volwaardige West-Europese democratie. In de jaren zeventig gingen er meer Nederlanders naar Spanje dan ooit tevoren, niet alleen naar de vermaledijde kusten maar ook naar het immense binnenland, het 'echte' Spanje. In de jaren zeventig groeide het aantal hispanisten explosief, en dus ook het aantal potentiële vertalers. Toch werd er, ondanks deze gunstige omstandigheden, in de jaren zeventig beduidend minder Spaanse literatuur vertaald dan in de voorafgaande decennia: niet meer dan negentien nieuwe titels (vergelijk de periode 1960-1969: 49 titels).¹

Hoe kwam dat? Er zijn wel een paar redenen te bedenken. Zo beleefde de Spaanse literatuur na de dood van Franco niet onmiddellijk de wederopstanding die iedereen verwachtte. In de eerste plaats omdat in de bureauladen van de schrijvers die onder het juk van de Franco-censuur gebukt waren gegaan, geen meesterwerken lagen te popelen om nu eindelijk eens uitgegeven te worden. En in de tweede plaats omdat er, tegen alle verwachtingen in, niet plotseling anders of beter werd geschreven in de nieuwe, euforisch begroete vrijheid. De Spaanse literatuur klom veel langzamer uit het dal waarin ze na de Burgeroorlog terecht was gekomen dan velen dachten of hoopten.

Een andere verleidelijke verklaring voor dit dieptepunt in de interesse voor de Spaanse literatuur in ons land zou kunnen zijn dat juist in de jaren zeventig de triomftocht van de Spaans-Amerikaanse literatuur in Nederland begon. In 1972 verscheen *Honderd jaar eenzaamheid*, gevolgd door vele andere vertalingen van onder meer Gabriel García Márquez, Mario Vargas Llosa, Julio Cortázar, Jorge Luis Borges, Pablo Neruda en Octavio Paz, die stuk voor stuk de hemel in werden geprezen. Achteraf gezien heeft het er daarom veel van weg dat de literatuur uit Spanje door die uit Spaans-Amerika van het toneel werd verdrongen.

Toch blijft het verdwijnen van de Spaanse literatuur in wezen een raadsel, omdat op elk van de genoemde verklaringen wel het een en ander valt af te dingen. Want de jaren zeventig waren dan welis-

waar geen bloeiperiode voor de literatuur van Spanje, er werd genoeg interessants geschreven dat exporteerbaar was. Bijvoorbeeld de eerste twee romans van Eduardo Mendoza, *La verdad sobre el caso Savolta* (1975) en *El misterio de la cripta embrujada* (1979), die in Spanje zeer de aandacht hadden getrokken maar die hier nog zo'n vijftien jaar moesten wachten voordat ze vertaald zouden worden.² En waarom verdween ook de niet-contemporaine Spaanse literatuur zo plotseling, terwijl die vóór 1970 in groteren getale werd vertaald dan de contemporaine literatuur? (Steenmeijer 1989: 14) En wat het spectaculaire succes van de Spaans-Amerikaanse literatuur betreft: dat stond – mede gezien het al genoemde gegroeide aantal hispanisten – de Spaanse literatuur in principe niet in de weg. Want waarom zouden deze twee literaturen elkaars concurrenten zijn als de Engelse, de Noordamerikaanse, de Australische en de Canadese literatuur dat ook niet zijn van elkaar?

Wel maakte de belangrijke plaats die de Spaans-Amerikaanse literatuur zich binnen korte tijd wist te veroveren duidelijk dat de positie van de Spaanse literatuur hier altijd tamelijk zwak was geweest. In tegenstelling tot de Spaans-Amerikaanse literatuur kreeg zij niet veel aandacht in de pers en werd zij traditiegetrouw nogal versnipperd uitgegeven. De werken van veel vertaalde schrijvers als Federico García Lorca en Juan Goytisolo werden bijvoorbeeld door verschillende uitgeverijen op de markt gebracht, terwijl de Spaans-Amerikaanse schrijvers daarentegen veelal door één uitgeverij werden vertegenwoordigd, met voorop natuurlijk Meulenhoff, die onder anderen Gabriel García Márquez, Mario Vargas Llosa, Julio Cortázar, Octavio Paz en Carlos Fuentes in haar fonds heeft. Het zal geen betoog behoeven dat het werk van Lorca en Goytisolo door deze versnipperde presentatie veel minder de kans kreeg een gezicht te krijgen voor het Nederlandstalige lezerspubliek dan dat van García Márquez c.s.

Veel veranderd

Er is sindsdien heel wat veranderd. Niet zozeer wat de Spaans-Amerikaanse literatuur betreft, want die heeft nog steeds dezelfde solide positie. Maar des te meer wat de Spaanse literatuur betreft, want hiervan wordt sinds een jaar of tien opmerkelijk veel vertaald. De laatste jaren is dat per jaar zelfs vrijwel evenveel als wat er aan Spaans-Amerikaanse literatuur wordt vertaald (wat overigens nog eens onderstreept dat er weinig reden is om aan te nemen dat de twee literaturen niet naast elkaar zouden kunnen bestaan).

Als beginpunt van deze omslag zou men 1985 kunnen nemen, het jaar waarin de grootschalige Belgische culturele manifestatie 'Europalia' in het teken van Spanje stond. Naar aanleiding hiervan verschenen er bij uitgeverij Meulenhoff drie bloemlezingen (*De Generatie*

van '27, *De vertraagde boodschapper, Spaans verhaal*) en werk van Federico García Lorca, Camilo José Cela en Juan Goytisolo. Maar omdat het hier vooral oude, gecanoniseerde literatuur betreft en omdat deze ervaring een incidenteel karakter had, is er ook veel voor te zeggen om 1988 als jaar van omslag aan te merken. Tegen het einde van dat jaar verscheen bij de toen nog piepjonge uitgeverij Arena Eduardo Mendoza's epos over het Barcelona van rond de eeuwwisseling *De stad der wonderen*. En daarmee gebeurde iets wat hier sinds de Tweede Wereldoorlog nog nooit was gebeurd met een hedendaagse Spaanse roman: het boek werd een succes, met name nadat het in 1990 als Rainbowpocket was verschenen (acht drukken tot nu toe).³ De tweede en doorslaggevende reden om 1988 als keerpunt te beschouwen, is dat er vanaf dat moment regelmatig nieuwe, postfranquistische literatuur in vertaling verschijnt en de Spaanse literatuur hiermee weer een plaats in ons taalgebied heeft gekregen. 'Er is,' zo besloot Barber van de Pol met vooruitziende blik haar bespreking van *De stad der wonderen*, 'eindelijk weer regelmatig belangwekkend Spaans proza op komst. Oplettendheid is geboden.' (*NRC Handelsblad* 13-1-1989).

Of men het keerpunt nu in 1985 of in 1988 situeert, zeker is in elk geval dat de oplevende belangstelling voor de Spaanse literatuur niet zozeer was te danken aan de eenmalige culturele manifestatie in België als wel aan een aantal omstandigheden en ontwikkelingen in Spanje zelf. De socialistische regering deed haar uiterste best om van Spanje zo snel mogelijk een modern, volwaardig West-Europees land te maken. Daarbij bracht de overheid ook de kunst en de literatuur in stelling: kosten noch moeite werden gespaard om de Spaanse cultuur te exporteren. Ook de literatuur heeft flink geprofiteerd van dit p.r.-offensief en, meer in het bijzonder, van de subsidies die de Dirección General del Libro y las Bibliotecas van het Spaanse ministerie van cultuur beschikbaar stelde voor de vertaalhonoraria. Met het wegvallen van deze relatief grote kostenpost werd het buitenlandse uitgevers buitengewoon aantrekkelijk gemaakt om juist Spaanse literatuur in hun fonds op te nemen.

Maar er gebeurde nog iets veel belangrijkers, iets wat overigens niet helemaal los staat van deze royale overheidssteun: de Spaanse literatuur kreeg het zelfvertrouwen terug waaraan het haar lang had ontbroken. Begin jaren zeventig was een poging om een Spaans equivalent van de Spaans-Amerikaanse *nueva narrativa* te lanceren stukgelopen op de al te particuliere experimenteerdrijf die zich meester had gemaakt van de toonaangevende schrijvers. In de tweede helft van de jaren tachtig was het klimaat daarentegen veel gunstiger voor een vergelijkbaar promotieoffensief. Schrijvers die al een tijdje meeliepen, schreven toen hun beste en meest succesvolle werken. Zo verscheen in 1987 Eduardo Mendoza's vierde roman, die nog steeds als zijn *magnum opus* wordt

EDUARDO MENDOZA
**DE STAD
DER
WONDEREN**

Kroniek van de stad Barcelona
tussen de wereldtentoonstellingen
van 1888 en 1929

Roman

beschouwd: het al eerder genoemde *La ciudad de los prodigios*. In 1986 brak Javier Marías door met zijn vijfde roman *El hombre sentimental*, drie jaar later gevolgd door het nog succesvollere *Todas las almas*. Net als Marías waren zijn generatiegenoten Juan José Millás en Félix de Azúa toeganlijker gaan schrijven, zodat romans als *El desorden de tu nombre* (Millás) en *Historia de un idiota contada por él mismo* (Azúa) een vele malen groter lezerspubliek bereikten dan de veel zwaardere, om niet te zeggen hermetische romans die deze auteurs in de jaren zeventig hadden geschreven. Daarnaast diende zich een nieuwe generatie schrijvers aan, onder wie Antonio Muñoz Molina en Arturo Pérez Reverte. Hun werk viel vrijwel meteen in de smaak bij een groot publiek.

Het zijn vooral deze en enkele andere hedendaagse schrijvers (over wie straks) die op dit moment het gezicht van de vertaalde Spaanse literatuur bepalen. Er wordt dus niet alleen meer Spaanse literatuur vertaald dan ooit te voren, maar bovendien gaat het nu, in tegenstelling tot vroeger, vooral om contemporaine literatuur. Eén ding is daarentegen niet veranderd: het initiatief voor het vertalen van niet-contemporaine literatuur wordt nog steeds voornamelijk door de vertalers genomen. Zo introduceerde Robert Lemm het werk van Fray Luis de León en Miguel de Unamuno opnieuw in het Nederlandse taalgebied, terwijl Barber van de Pol hetzelfde deed met Quevedo's *Sueños* en Cervantes' *Don Quijote*. De nieuwe, in 1987 verschenen vertaling van het *Poema de Mío Cid* is eveneens op voorstel van de vertalers (Sophie Brinkman en Alice Nieboer) tot stand gekomen. Ook voor nog niet eerder in het Nederlands vertaalde klassiekers als *La Regenta* (Clarín) en *Los pazos de Ulloa* (Emilia Pardo Bazán) is het initiatief niet door de uitgeverijen maar door de vertalers genomen, terwijl het aan Gracián-bewonderaar Theo Kars is te danken dat *Handorakel en kunst der voorzichtigheid* opnieuw is vertaald. En natuurlijk mogen Dolf Verspoor en Jean Pierre Rawie hier niet ongenoemd blijven, de superieure vertalers van de poëzie van de Gouden Eeuw.

Deze inspanningen kunnen echter niet verhullen dat er nog veel te doen is op dit gebied, zoals ook de in dit nummer opgenomen lijstjes van te vertalen werken laten zien. Hierin worden niet alleen titels genoemd waarvan na de Tweede Wereldoorlog geen vertaling verscheen (poëzie van Garcilaso de la Vega, *La dama boba* van Lope de Vega, Gracián's *Criticón*, *Los áspides de Cleopatra* van Francisco de Rojas Zorrilla) maar ook titels die opnieuw vertaald zouden moeten worden: *La Celestina*, Juan Ruiz' *Libro de buen amor*, *La vida es sueño* van Calderón de la Barca. Auteurs die opvallend vaak werden genoemd (overigens zelden met dezelfde titels) zijn Benito Pérez Galdós, Miguel de Unamuno, Ramón del Valle-Inclán, Antonio Machado en Jorge Guillén. Van de eerste drie is na de Tweede Wereldoorlog wel het een en ander vertaald, maar dat werd

nauwelijks opgemerkt. Van Machado en Guillén is vrijwel niets vertaald. Wat de literatuur van na de Burgeroorlog betreft is er eveneens sprake van enige consensus met betrekking tot de auteurs, maar niet met betrekking tot de te vertalen titels. Er zijn vijf schrijvers die meer dan één maal worden genoemd op de lijstjes: Rosa Chacel, Francisco Ayala, Juan Benet, Carmen Martín Gaité en Fernando Savater. Van Chacel, Ayala en Benet is merkwaardig genoeg tot nu toe nog geen enkel boek in het Nederlands vertaald. Wel verschenen er van Benet – volgens sommigen de belangrijkste naoorlogse auteur van Spanje – in diverse bloemlezingen en tijdschriften enkele vertaalde verhalen en romanfragmenten.

Catalaans

Naast de verschuiving in belangstelling van niet-contemporaine naar contemporaine literatuur is een andere opvallende verschuiving dat er de laatste tien jaar niet meer uitsluitend in het Spaans (= Castiliaans) geschreven titels worden vertaald, maar ook in een van de andere talen van Spanje geschreven literaire werken. Deze ontwikkeling weerspiegelt een tendens in Spanje zelf, waar de in het Catalaans, Baskisch en Galicisch geschreven literaturen steeds meer uit het isolement van het eigen taalgebied treden en een rol gaan spelen op nationaal niveau.⁴ Dit geldt in de eerste plaats voor de Catalaanse literatuur, wat niet hoeft te verbazen gezien de lange, tamelijk solide traditie van deze literatuur en de sterke economische en geografisch gunstige positie van Catalonië. De vertalingen uit de andere 'streekliteraturen' zijn op de vingers van één hand te tellen. De Galicische literatuur is met slechts twee vertalingen vertegenwoordigd: een kleine bloemlezing van de romantische poëzie van Rosalía de Castro en de roman *Tik-Tak* van Suso de Toro (die overigens niet direct uit het Galicisch maar via het Spaans werd vertaald). Het gezicht van de piepjonge Baskische literatuur wordt geheel bepaald door het werk van Bernardo Atxaga, van wie tot nu toe drie romans werden vertaald: *Obabakoak*, *of het ganzenbord*, *De man alleen* en het jeugdboek *Memoires van een koe* (in alle drie de gevallen werd niet het Baskische origineel maar de Spaanse versie vertaald).

Diverser is het beeld dat de vertaalde Catalaanse literatuur te zien geeft, die financieel gesteund wordt door het Institució de les Lletres Catalanes. De meest bijzondere uitgave is zonder enige twijfel de vertaling van de ridderroman *Tirant lo Blanc* van Joanot Martorell, waarvoor de Vlaming Bob de Nijs tekende. Onlangs vertaalde de in Catalonië veel gelauwerde De Nijs *Curial* (auteur onbekend) maar merkwaardig genoeg trok deze ridderroman hier niet de aandacht.

Wel goed ontvangen werd daarentegen het werk van de peetmoeder van de moderne Catalaanse literatuur, Mercè Rodoreda. Met name het eerste werk dat van haar werd vertaald, de roman *Colometa* (=

La Plaça del Diamant), vond een opvallend groot lezerspubliek. De geestdriftige tekst van Gabriel García Márquez op de achterflap zal daar ongetwijfeld aan hebben bijgedragen. Márquez omschrijft *Colometa* als 'de mooiste roman die na de Burgeroorlog in Spanje uitgegeven werd.' Van het boek verschenen toe nu toe zeven drukken. Na dit tamelijk onverwachte succes konden andere vertalingen van Rodoreda niet uitblijven: de romans *Gebroken spiegel* (drie drukken) en *Aloma* en de verhalenbundel *Mijn Cristina*.

In tegenstelling tot wat meestal gebeurt met vertalingen uit exotische literaturen werd Rodoreda's werk niet uitsluitend door specialisten besproken, wat me veelzeggend lijkt voor de grote weerklink van haar werk. Nicolaas Matsier schreef bijvoorbeeld naar aanleiding van het verschijnen van *Gebroken spiegel* een lang stuk in *NRC Handelsblad*, terwijl Michaël Zeeman een empathische bespreking van dezelfde roman schreef voor *de Volkskrant*, waarin hij haar werk met dat van Tsjechov en Joyce vergelijkt. Ook *De tuin der Zeven Schemeringen* van Miquel de Palol werd buiten de beperkte kring van vakrecensenten opgemerkt, zij het op diametraal tegenovergestelde wijze. Deze vuistdikke roman werd weliswaar uitverkoren voor bespreking in het maandelijkse televisieprogramma 'Zeeman met boeken' en door Jacq Vogelaar uitgebreid besproken in *De Groene* maar het oordeel was unaniem vernietigend. Opmerkelijk genoeg waren de vakrecensenten die Palols roman voor *NRC Handelsblad* en *Vrij Nederland* bespraken, heel wat positiever. Hoe dan ook, uitgeverij Menken Kasander & Wigman laat zich niet afschrikken door deze verdeelde reacties en brengt binnenkort een tweede vertaalde roman van Palol op de markt, *Igur Nebli*.

Van Joan Perucho, Salvador Espriu en Carme Riera werden eveneens twee werken vertaald, maar deze werden nauwelijks gerecenseerd en verkocht. Ook de vertalingen van de andere vertaalde Catalaanse schrijvers werden sporadisch besproken en vervolgens bijna allemaal na korte tijd verramsjt, zodat het alleszins begrijpelijk is dat hun uitgevers het bij één vertaling lieten. Het gaat in vrijwel alle gevallen om schrijvers die tot de allergrootste van de twintigste-eeuwse Catalaanse literatuur behoren: Josep Pla (*Het grijze schrift*), Llorenç Villalonga (*Bearn*), Pere Gimferrer (*Fortuny*), Jesús Moncada (*Het jaagpad*) en Montserrat Roig (*Espardenya*). Deze vertalingen verschenen overigens bij een groot aantal verschillende uitgeverijen. Er is dus geen sprake geweest van een doelgerichte introductie van de Catalaanse literatuur in ons taalgebied. Het hoeft daarom niet te verbazen dat het fenomeen 'Catalaanse literatuur' nog geen begrip is geworden in ons land. In ons taalgebied wordt ze niet noemenswaardig onderscheiden van de in het Castiliaans geschreven literatuur.

Uitgeverstrouw

Bij de uit het Castiliaans vertaalde literatuur springen de nieuwe namen van de postfranquistische literatuur het meest in het oog. Maar ook de aandacht voor oudere, eerder vertaalde schrijvers leefde op. In het geval van Camilo José Cela was de aanleiding duidelijk: in oktober 1989 werd hem de Nobelprijs toegekend. Op het moment dat dit bekend werd, waren er geen vertalingen leverbaar, maar daar bracht Meulenhoff snel verandering in door Cela's bekendste romans *De familie van Pascual Duarte* en *De bijenkorf* snel in goedkope pocketedities te herdrukken. Die vonden gretig aftrek: er verschenen vijf nieuwe drukken. De verkoop van de andere boeken van Cela die spoedig hierna verschenen (herdrukken en nieuwe vertalingen) bleef daarentegen ver beneden de verwachtingen terwijl na een jaar ook de verkoop van *De familie van Pascual Duarte* en *De bijenkorf* stagneerde. Een groot deel van de laatste druk van beide romans belandde bij De Slegte, waarna het vrijwel stil bleef rond Cela. De belangstelling voor zijn werk wist zich dus niet te consolideren.

Meulenhoff geeft sinds enige tijd ook geen vertalingen meer uit van Juan Goytisolo, die deze uitgeverij in 1985 – het jaar van de Spaanse Europalia, ter gelegenheid waarvan de schrijver gelauwerd werd – opnieuw had geïntroduceerd met een aantal vertalingen. Tussen 1985 en 1992 gaf Meulenhoff zes titels van Goytisolo uit, die ondanks positieve, uitgebreide besprekingen nauwelijks de kooplust van het lezerspubliek prikkelden.⁵ Het werk van een andere nog immer actieve schrijver uit de Franco-periode, Miguel Delibes, werd eveneens opnieuw geïntroduceerd. Maar de vier vertaalde romans die de Groningse uitgeverij BoekWerk op de markt bracht – waaronder de 'moderne klassieker' *Viñures met Mario* – werden genegeerd door de landelijke pers en vonden nauwelijks aftrek. Dat geldt zelfs voor de vertaling van *Los santos inocentes*, ondanks het succes van de gelijknamige film in de Nederlandse bioscopen. Een iets beter lot trof het werk van een andere veteraan uit de Spaanse letteren, Carmen Martín Gaité. Van haar was opmerkelijk genoeg nog nooit iets in het Nederlands vertaald voordat Arena in 1994 de vertaling van *Nubosidad variable* uitgaf. Het boek werd twee jaar later twee maal herdrukt als Rainbowpocket. Wellicht is dit onverwachte succes mede te danken aan de folkloristische vertaling van de titel, *Spaanse vrouwen, bewolkte luchten*, die naadloos aansluit bij exotische, succesvolle Arena/Rainbowtitels als *Cubaanse dromen* en *Het lied van de Mexicana's*. De dag- en weekbladpers reageerde echter nauwelijks, ook niet toen er in 1996 een tweede vertaalde roman van Martín Gaité verscheen, *De achterkamer*.

Aan uitgeverstrouw heeft het de afgelopen tijd derhalve niet ontbroken. Zo heeft het werk van García Lorca na veel omzwervingen eindelijk een vaste plaats gevonden bij uitgeverij Meulenhoff⁶, die

ook, zoals gezegd, het werk van Goytisolo onder haar hoede nam. Ook de meeste nieuwe schrijvers hebben hun vaste Nederlandse uitgever: Eduardo Mendoza zit bij Arena, Javier Marías bij Meulenhoff, Antonio Muñoz Molina en Adelaida García Morales bij De Geus, Arturo Pérez Reverte bij de Prom, Javier Tomeo en Rosa Montero bij Wereldbibliotheek, Manuel Vázquez Montalbán en Alvaro Pombo bij Menken Kasander & Wigman. Ook van auteurs wier werk een geringe respons kreeg, werden meerdere titels vertaald. Zo verschenen er bij Nijgh & Van Ditmar twee vertalingen van Enrique Vila Matas en drie van Ray Loriga. Het is de vraag of Nijgh & Ditmar nog meer werk van deze auteurs zal laten vertalen, al wijst de publicatie van *Madrileense roulette* (1996) van José Angel Mañas er anderzijds op dat deze uitgeverij werk blijft maken van de allerjongste Spaanse schrijvers (Loriga is van 1967, Mañas van 1971). Uitgeverij Fragment is in elk geval niet doorgegaan met Julio Llamazares nadat zij kort achter elkaar de twee romans *Wolvemaan* en *De gele regen* op de markt had gebracht. Vanwege het grote succes in Spanje waren de verwachtingen hooggespannen, maar in ons land deden de twee romans vrijwel niets, ondanks promotiebezoek aan ons land en ondanks een op *De gele regen* gebaseerde dansvoorstelling van Patrizia Tuerlings die in 1991 tijdens het Holland Festival werd opgevoerd. Ook Wereldbibliotheek zal voorlopig geen nieuwe vertalingen van Javier Tomeo uitgeven, omdat geen van de drie bij haar verschenen romans het beoogde publiek heeft bereikt. Iets beter verging het een andere auteur van Wereldbibliotheek, Rosa Montero, van wie tot nu toe drie romans werden vertaald en van wie komend najaar de Nederlandse versie verschijnt van de indrukwekkende reeks vrouwenportretten *Historias de mujeres*.

Vermeldenswaard is ook de ontvangst van het werk van Félix de Azúa. In 1989 verscheen van hem *Geschiedenis van een idioot door hemzelf verteld*. Dit briljant-cynische verslag van een zoektocht naar 'de inhoud van het geluk', zoals de ondertitel luidt, werd goed ontvangen, niet alleen in kringen van hispanofielen maar ook daarbuiten. Er werd daarom nieuwsgierig uitgekeken naar de tweede roman van Azúa, die korte tijd later werd vertaald, *Dagboek van een vernederd man*. Er werd teleurgesteld gereageerd door onder meer Nicolaas Matsier, die in het boek de stem ontwaarde 'van een voor altijd arrogant gebleven gymnasiale corpsbal, en van een macho aan wie noch misogynie noch misantropie vreemd zijn. Evenmin trouwens als enig antisemitisme (...)' (NRC *Handelsblad* 16-2-1990). Contact ging niet door met Azúa, waar – mede met het oog op wat hij daarna heeft geschreven – misschien ook weinig reden voor was.

Keuzes

Er zijn dus veel initiatieven ontplooid van de kant van de uitgeverijen. De keuzes die zij hierbij maakten, kunnen zorgvuldig worden genoemd. Natuurlijk kun je je afvragen waarom er van Adelaida García Morales maar liefst vijf romans zijn vertaald en van Soledad Puértolas geen enkele, maar dat is muggenzifterij. Slechts in een enkel geval kan worden gesproken van een gemiste kans. Zo is het de vraag of *Don Juan* (Wereldbibliotheek, 1992) de beste keuze was om het werk van Gonzalo Torrente Ballester te introduceren. Een tweede kans voor deze hoogbejaarde, maar nog altijd zeer productieve schrijver lijkt er na de lauwe ontvangst van deze roman in elk geval voorlopig niet in te zitten. Een vergelijkbaar geval is dat van *Elena's eenzaamheid*, zoals de vertaling van *La soledad era esto* van Juan José Millás is genoemd, een van Spanjes bekendste postfranquistische schrijvers. De roman had in Spanje de beroemde Premio Nadal gekregen en dat zal uitgeverij Contact ertoe hebben aanzet juist deze roman van Millás te kiezen. Dat is jammer, want het is zo ongeveer Millás' minst geslaagd roman. De minieme weerklank ervan in ons land hoeft daarom niet te verbazen, net zo min als het besluit van Contact om het hierbij maar te laten wat Millás betreft.

Luis Landero leek hetzelfde lot beschoren. De bij Amber verschenen vertaling van diens eerste, in Spanje zeer succesvolle roman *De geschiedenis van een onbegrepen man* dreigde even geruisloos te verdwijnen als zij was verschenen. Maar toen het voor zes gulden in de ramsj te verkrijgen was, deed Maarten 't Hart in de rubriek 'Gevallen boeken' (*NRC Handelsblad*) een verrassende poging de aandacht te vestigen op 'dit komische, droevige, grappige, uitbundig geschreven boek', 'een van de beste, meest indrukwekkende boeken die ik dit jaar gelezen heb.' Veel hoop op een vertaling van Landero's tweede roman had 't Hart niet. Toch is deze zeer onlangs onder de titel *Ridders van fortuin* bij Menken Kasander & Wigman verschenen. Deze uitgeverij heeft ook het werk van Manuel Vázquez Montalbán onder haar hoede genomen, nadat Agathon het na één vertaling (*De pianist*, 1989) voor gezien hield. Er verschenen tot nu toe twee omvangrijke romans: *Galíndez* (1994; twee jaar later als pocket verschenen bij De Geus)⁷ en *Autobiografie van generaal Franco*.

Almudena Grandes veranderde eveneens van uitgever. Dat kan niet aan gebrek aan commercieel succes worden toegeschreven, want haar erotische roman *Episoden uit het leven van Lulu* vond gretig af trek (vier drukken tot nu toe). Kort nadat Agathon ook haar tweede, veel serieuzere roman *Vrijdag zal ik je noemen* had uitgegeven, werd deze uitgeverij opgeheven en dat verklaart waarom Grandes' werk nu bij Prometheus verschijnt.

Ook Antonio Muñoz Molina verhuisde van Agathon naar

een andere uitgeverij, De Geus, bij wie een pocketeditie van het eerder bij Agathon verschenen *Winter in Lissabon* en drie nieuwe vertalingen verschenen: *Prins der duisternis*, *Ruiter in de storm* en *Strijdlust. Een militaire verhandeling*. Net als in de gevallen van de al eerder genoemde Cela, Goytisoló en Lorca (Meulenhoff), Eduardo Mendoza (Arena) en Rosa Montero (Wereldbibliotheek) is Muñoz Molina dank zij de monogamie van zijn uitgever uitgegroeid tot een auteur van een *oeuvre*.

Hetzelfde geldt voor een aantal andere recent vertaalde schrijvers: Adelaida García Morales (vijf vertalingen), Arturo Pérez Reverte (vier vertalingen bij de Prom), Alvaro Pombo (vier romans bij Menken Kasander & Wigman) en Javier Marías (vier romans bij Meulenhoff). Maar ondanks deze consistente wijze van uitgeven is er nog steeds geen publiek van enige omvang gevonden voor deze schrijvers, met uitzondering misschien van Javier Marías, die na het spectaculaire succes in Duitsland vorig jaar en de buitenlandse prijzenregen die de laatste jaren over hem heen is gevallen (de Zuid-Amerikaanse Premio Rómulo Gallegos, de Franse Prix Femina Etranger, de Internationale IMPAC Dublin Literatuurprijs) ook in Nederland eindelijk bekendheid begint te krijgen. Het moet immers aan deze extrinsieke factoren te danken zijn dat Marías' laatste roman *Denk morgen op het slagveld aan mij* de aandacht trok van gezaghebbende critici als Jaap Goedegebuure (die in zijn bespreking voor *HP/De Tijd* spreekt van een 'ongemeen intrigerende roman') en van Michaël Zeeman, die het boek selecteerde voor 'Zeeman met boeken', waarin eveneens geestdriftig werd gereageerd. Van de leden van het panel was alleen Stephan Sanders niet onder de indruk van Marías' roman, die hij als aangeklede kitsch karakteriseerde. Deze uitstekende ontvangst was te weinig om van *Denk morgen op het slagveld aan mij* een bestseller te maken. Maar Marías is inmiddels wel een naam geworden in ons taalgebied, waardoor er een gunstig klimaat aanwezig is voor nieuw werk van hem en voor nieuwe uitgaven van de reeds vertaalde romans. Vooral *Een hart zo blank* zou met een heruitgave gediend zijn, de imponerende roman waarmee voor Marías verleden jaar in Duitsland de victorie begon maar die hier bij verschijning enkele jaren geleden vrijwel niet werd opgemerkt.

Mocht ook Nederland alsnog door de knieën gaan voor het werk van Marías, dan zou hij gezien de consistentie van zijn werk weleens de eerste contemporaine Spaanse *schrijver* kunnen worden die een lezerspubliek van enige omvang aan zich weet te binden. Want zoals uit het voorafgaande al kon worden opgemaakt, wisten de andere hierboven genoemde auteurs ofwel vrijwel geen belangstelling te wekken ofwel alleen maar voor één of twee van hun werken. Dat geldt zelfs voor Eduardo Mendoza. Na *De stad der wonderen* gaf Arena alle andere romans van Mendoza uit, met uitzondering van *Sin noticias de Gurb* (dat inder-

daad maar beter onvertaald kan blijven). Geen van deze vertalingen werd herdrukt, behalve *Het geheim van de behekste crypte*, dat één maal als Rainbowpocket verscheen. Weliswaar kan de contemporaine Spaanse literatuur zich dus wat betreft het aantal nieuwe titels dat jaarlijks verschijnt inmiddels meten met de Spaans-Amerikaanse literatuur, maar in een aantal andere opzichten zijn de verschillen nog steeds hemelsbreed: de Spaanse literatuur wordt mondjesmaat besproken in de toonaangevende dag- en weekbladpers en heeft tot nu toe een relatief klein lezerspubliek weten aan te trekken in ons taalgebied. In tegenstelling tot de literatuur uit Spaans-Amerika behoort die uit Spanje niet tot de literaturen waarvan de groep van breed georiënteerde literatuurlezers kennis wil nemen. Het mag daarom een klein wonder heten dat de uitgeverijen de moed niet opgeven. Zo introduceerde Wereldbibliotheek kort geleden weer twee nieuwe schrijvers: Eduardo Mendicutti (*Bulgaarse minnaars*) en Cuca Canals (*Berta de Lange*), heeft uitgeverij Signature in een onlangs door haar gestarte Europese detective-reeks een ruime plaats ingeruimd voor de Spaanse *novela negra*, brengt de Prom in het najaar voor het eerst een vertaling van Luis Mateo Díez (*Weg zonder einde*), introduceert Meulenhoff dit najaar de Catalaanse auteur Quim Monzó, hoopt dezelfde uitgeverij volgend jaar de uitgave van het Verzameld Werk van Federico García Lorca te voltooien en zijn er bij Menken Kasander & Wigman gevorderde plannen voor een serie Galdós-vertalingen.

Hopelijk gedijt dit laatste initiatief en krijgt het navolging. Want de niet-contemporaine literatuur uit Spanje heeft tot nu toe nauwelijks de vruchten mogen plukken van de sterk gegroeide belangstelling voor de Spaanse literatuur van uitgeverszijde.⁸

Noten

1. Zie Maarten Steenmeijer, *De Spaanse en Spaans-Amerikaanse literatuur in Nederland 1946-1985* (Muiderberg: Coutinho 1989) en *Bibliografía de las traducciones de la literatura española e hispanoamericana al holandés 1946-1990* (Tübingen: Niemeyer 1991).
2. *In chronologische volgorde van verschijnen: Het geheim van de behekste crypte* (1991) en *De zaak Savolta* (1992).
3. *In 1992 verscheen daarnaast bij Arena een gebonden en gewijzigde herdruk.*
4. Dit kan niet alleen worden afgeleid uit het toenemende aantal vertalingen in het Castiliaans, maar blijkt ook uit de groeiende consensus onder literatuurhistorici over het feit dat het begrip 'Spaanse literatuur' niet langer meer vereenzelvigd mag worden met de in het Castiliaans geschreven literatuur (zie onder meer het themanummer 'Un viaje de ida y vuelta. El canon' van Insula (nr. 600, dec. 1996) en een in 1998 te verschijnen themanummer van Foro Hispánico).
5. Het hoeft daarom niet te verbazen dat de meest recente Goytisolo-vertaling niet bij Meulenhoff verscheen maar bij Babylon-De Geus (Dialoog met extremisten. Het Algerijnse dilemma, 1995).
6. Daarnaast heeft het in Brugge gevestigde Pablo Nerudafonds enkele dichtbundels van de Andalusische dichter uitgegeven.
7. Heruitgave in pocketvorm impliceert niet per se dat de eerste, 'reguliere' uitgave goed heeft verkocht, laat staan dat deze zou zijn uitverkocht. Wanneer de eerste uitgave nooit is herdrukt, betekent heruitgave in pocketvorm veelal een tweede kans voor het boek.
8. Graag verwijs ik tot slot naar De Spaanse roman na 1975 van Peter Venmans, die zich concentreert op de vertaalde postfranquistische literatuur. Omdat het boekje vlak voor het voltooiën van dit artikel verscheen, kon het hierin geen rol spelen (Leuven: Peeters).